

D. D.
CURA
IMPERANTIS
CIRCA SANITATEM SUBDITORUM,
Breviter Delineata;

ATQUE
Conf. Ampl. Fac. Phil. Aboëns.

Praefide
D: NO PETRO KALM,
S. S. Theol. DOCT. Oecon. PROFESS. Reg. & Ordin.
design. EQUITE de Ord. Reg. Waf. Reg. Acad. Scient.
Stockh. & Societ. Lit. Upsal. MEMBRO,

PRO LAUREA defendenda
A
JOHANNE SOURANDER,
V. D. M.

In AUDITORIO MINORI Die XXVII Junii
An. MDCCLXXII.
Horis ante meridiem solitis.

A B O Æ
Typis JOHANNIS CHRISTOPHORI FRENCKELL.

VIRO Maxime Reverendo atque Amplissimo

**D: NO HENRICO
ALANO,**

Designato S. S. Theol. Doctori, Ecclesiarum quæ DEO
in Vehmo & Localax colliguntur, Pastori longe meritis-
simo & adjacentis Districtus Præposito nec non Scholarum
Raum. & Neostad. Inspectori Gravissimo.

Patrôno summa animi pietate colendo,

Quantumvis breve fuit illud temporis spatium, ex quo
in Domum Tuam Honoratissimam adscisci mihi met
contigit; tot tamen tantaque favoris Tui sum expertus do-
cumenta, ut frustraneam omnino impenderem operam, si
intra angustam pagellam ea includere vellem merita, quæ
venerabunda mente capi vix possunt. Supra meam dicendi
vim laudes Tuæ positæ omnino sunt; Tuus per dimidium
fere seculum in Ecclesia Christi labor indefessus, Tua erga
litterarum cultores benevolentia singularis, Tuum omni-
bus bene faciendi studium; præterea mens eo fulgens can-
dore, quem omnes, quibus eundem experiri licuit, haud
immerito admirantur. Ne igitur mireris, hæc cuncta pio a
me involvi silentio, dum tenuissimæ huic Dissertationi, a
Nomine Tuo, fulgorem mutuari ausus sum; verum adspici-
as eam serena, quæ Tibi semper propria fuit, fronte, me-
que quo cœpisti, amplecti pergas favore. Ego vicissim non
intermittam summum precari Numen, ut, quos pie & ho-
norifice vivendo attigisti canos, denuo quasi virescentes
reddat, Teque in Reipublicæ, Ecclesiæ, Literarum, Fami-
liæque honestissimæ commodum, fulcrum atque solatium,
superstitem salvumque diu servet. Permanurus

NOMINIS TUI

Cultor devotissimus
JOH. SOURANDER.

Vice Borgmästaren samt Råd- och Handelsmannen i
Stapel- Staden Björneborg,

Ädel och Högäktad

Herr JOHAN SOURANDER,

Min Guldafter Fader!

Su framter sig för mig et gladt tillfälle, då jag offentlig-
en får yttra den innerliga erkänsla och vördnad, hvilken i
från de spådafter ären hos mig legat fördold uti hertats innersta
gömmor. Då jag efterfinnar, det jag näst Förfaren har at
tillskrifwa Min Guldafter Fader mit lif, och äfwen påminner
mig de stora wälgjerningar, hvilka min H. Far städte lå-
tit mig wedersaras; finner jag mig försatt uti en skuld,
den jag aldrig mågtar mig afbörda. Den ömhet och
hjärlet hwarmed min H. Far mig omfannat, samt de
många och dryga omkostningar, som för min skul warit o-
sparda, äro de tydeligaste wedermålen af et Faderligt hjer-
telag. Jag erkänner gjerna min oförmögenhet, at en gång til-
börligen kunna beprisa Min H. Fars godhet emot mig; men
smickrar mig deremot med den wisshet jag äger, at min H.
Far anseer min swaghet såsom en fullkoml gnet. Hwarföre jag
ock i all ödmjukhet fördristar mig urofra min H. Far detta
lilla arbetet. Uptagen, min H. Far, denna gåfwan såsom et
teken af den sonliga vördnad, hwarmed jag under trägna sue-
kar til högden för Mine H. Föräldrars beständiga wälgång
och sällhet, til stoftet framhårdar

Min Guldafter Faders

Ödmjuk-lydigste Son
JOH. SOURANDER.

§. 1.

Licet haud pauci, nostro quoque aëvo, ea opinione ducantur, multitudinem civium salutem Reipublicæ non constituere, verum potius tanquam pestiferam febrim esse reputandam; alii tamen, iidemque saniores fundamentum felicitatis civilis præcipuum in quantitate hominum posuerunt, idque firmissimis probarunt argumentis, quæ in medium proferre nostri vetat instituti ratio. Plurimum proinde refert, id omni cura agi, ut, quantum fieri potest, numerus crescat incolarum. Permulta quidem exstant media ad hunc finem obtinendum ducentia; hoc tamen, ut cuique corpus sit sanum, palmam omnibus aliis, quæcunque demum fuerint, præripere videtur, quod prolixis ostendere rationibus supervacaneum esse judicamus. Sufficiat monuisse

isse, homines sanos tantummodo ad officia rite præstanda & sibi & Patriæ idoneos esse. Prono hinc fluit alveo, non tantum omnes atque singulos, quantum in se est, suam curare sanitatem maximo jure teneri; verum etiam Summo Imperanti, cui potestatem civium felicitatis promovendæ gratia concessam esse novimus, id injunctum esse officii, ut salutem suorum etiam hoc in puncto probe consulat, atque ejusmodi edat leges, quibus hicce optime impetrari queat finis. Quæ cum ita sint, operæ pretium esse duximus, *De cura Imperantis circa sanitatem subditorum*, pauca disquirendi, quæ B. L. ut serena, qua solés, adspicias fronte, atque meditationes hæcce leves in meliorem interpreteris partem, Te magnopere rogatum volumus.

§. II.

Sanitatem vel infirmitatem corporis, partim ex singulari ejus constitutione, partim quoque ex ipsa ratione vivendi, dependere, res est evidentior, quam ut pluribus eam attingere sit necesse. Prius quod attinet, per quam felices prædicamus illos, qui natales sanis debent parentibus. Neminem quippe fugit, prolem conjugum, quorum vel alteruter vel uterque morbo, & quidem hæud raro graviore, laborat, non posse non iisdem infirmitatibus contaminari. Difficile quidem est, matrimonii hujusmodi hominum obicem ponere; interim tamen hi valetudinarii, saltem qui infirmitatibus premuntur

majoribus, a conjugio impediri & possent & deberent. Legibus etiam in nostra Patria ira sancitum esse constat. Sæpe numero quoque in utero matris foetus corrumpitur ea de causa, quod ipsa inopia alimentorum fatigata, fœmen suam vilissimo depellere cibo cogatur. Quamobrem neque hoc loco est reticendum, quantas calamitates apud mortales nimia gignit paupertas. Proximum hujus est consuetarium mœror, ex quo tristissima redditur vita humana, atque homo eo in statu est quasi meta, in quam omnes fere morbi sua conjiciunt tela. Hoc quod ita sit, experientia convincimur. Etenim si diversimode variisque ex causis morbi Epidemici oriuntur, eos humiles casas, in quibus summa haud raro adest penuria, primum adgredi animadvertimus. Vetantur hi miseri fatis suis, sibi ipsis a morbis præcavere, inque eos illapsi debite curari. Hinc non mirandum, permultos in Patria nostra, nec non alibi sæpissime, ex memoratis causis funere extinguvi crudeli, quorum tamen vita & sanitas conservari tam potuisset quam debuisset. Quoniam itaque homines indigentia victus tantas ærumnas in se provocant, quibus tam ipsi quam soboles eorum & secunda valetudine & denique vita ipsa privantur; Imperanti certe maxime curæ cordique sit, oportet, ut perniciosissimam hanc cladem optimis avertat præveniatque institutis, ne Respublica brevi temporis spatio incolis exhauriatur, urbesque ac regiones desertæ relinquantur. Videmus hinc, quam summe necessarium sit, ut Agricultura opera omni promoveatur,

veatur, quemque usum insignem orphanotrophia ad parvulos parentibus orbatos pauperesque alendos instituta præstant. Annonæ difficultate homines miseri varia, sæpe valde noxia, ad famem explendam vitamque conservandam arripiunt. Hinc causæ plurimorum morborum ipsiusque mortis. Summi igitur Imperantis est, omnem adhibere curam, ut provinciæ, quibus largior fuit messis, fama pressis succurrant, aut si hoc fieri nequat, ut frumentum ab exteris, variis immunitatibus concessis, importetur, & quantum gaza publica permittit, egenis gratis distribuatur: simul pauperiores, quorum numerus plerumque maximus est, per viros scientiæ Botanicæ probe gnaros fideliter instruendi sunt, quarum e plantis indigenis sine noxa omni vicem panis & aliorum obsoniorum supplere possunt.

§. III.

Nec minus tota mente Princeps in id incumbere debet, ne infantes in lucem edendi scæminæque parturientes ab obstetricibus, rudibus artis, ita tractentur, ut vel mox e vita discedant, vel hac recta, jacturam nihilominus sanitatis suæ faciant. Hujus rei plura exempla nobis tradit experientia. Horrendis his incommodis evitandis maxime certe conducere, si nulli obstetricum, nisi antea bene informatæ examinataque, genitricibus auxilio esset liceret; prout jam in plerisque nostris civitatibus egregie institutum est. Hinc etjam e Tabulis nostris nato-

natorum & denatorum patescit, duplam ferme partem infantum ruri præ civitatibus mori; cujus fati rationem ad magnam omnino partem in inscitia obstetricum quærendam esse intelligimus. Quid ad hæc mala avertenda summa valeat potestas, ex modo dictis satis patescere arbitramur.

§. IV.

Diligenter simul perpendentes multa magnaue illa vitia, quæ in educandis infantibus assidue committuntur, nulli miremur, tot illorum aut statim post ortum aut primis jam annis, vel saltem florente sua ætate, vitam cum morte commutare. Quantæ infantibus sit calamitati fasciis involvi, quantum subita caloris frigorisque commutatio sanitati illorum obsit, quot morbi vehementissimi ex alimentis ineptis & quidem sæpe corruptis proveniant, quæ damna his a nutricibus adferantur, quot denique perversa matrum cura in omni molliæ prolem educantium aut præmatura mortis præda evadunt, aut valetudinarii semper existunt, pluraque hujus rei alia mala proferri atque prolixius exponi possent, quæ tamen omittenda sunt, ne a substrata declinantes materia, in medicam incidamus tractationem. Brevissimis tantum monstrabimus, quid sic stantibus rebus observet Imperans. Innumeri fere sunt modi, quibus hæc incommoda extirpari vel saltem leniri possunt; lubet tantum proferre, maximi fore momenti, si interdictum esset ad enutrien-

dos

dos liberos nutricibus uti, vel ubi hoc evitari non posset, ut eadem prius Medicorum assensu approbarentur. Admodum etiam prodesset, si in quaque parœcia certi homines, de educatione liberorum probe informati, designarentur, quibus commissum esset, visitandi instruendique gratia itinera facere. Enimvero hoc modo efficeretur, ut parentes liberis suis vel justo plus indulgentes, vel curam sanitatis illorum plane negligentes, rite admonerentur. Cumque ii, quos dira paupertas premit, debitam curam infantum suorum aut non habent, aut difficulter habere possunt, sæpeque lætantur, si præmatura morte tenelli hi abripiantur, variis premiis aut immunitatibus excitandi essent, ut sollicitam sanitatis infantum agerent curam: Lex quidem ad hunc scopum obtinendum egregia novissimis temporibus in Patria nostra promulgata est, parentes certo numero liberorum præscriptæ ætatis gaudentes, nonnullis oneribus eximens; sed vereor, ne impedimentis multis adhuc obnoxia sit, aut ea saltem ipsi, quorum curæ demandata est, caussentur.

§. V.

Experimur quotidie nostræque id docent Tabulæ, magnam omnino quantitatem liberorum, ut & adutorum, variolis naturæ debitum reddere. Quandoquidem autem morbus hicce vagus eatenus potest præveniri, ut tot hominum vita præda illi non cedat; omni cura id agendum est Imperanti,

ne quidquam eorum, quæ ad vitam civium conservandam hoc in casu pertinent, omittatur. Maximo cum fructu in Patria nostra & in aliis quoque regionibus, variolos dudum jam Medici inferere cœperant, quo medio multa millia hominum funere crudeli liberati sunt. Id vero dolendum, utilissimum hunc morem a quibusdam tantummodo receptum fuisse. Magni itaque est, singulos tam legibus quam exemplis eo perducere, ut vana seponant præjudicia, variolosque liberis suis inferi admittant, quo vitam sanitatemque retineant. Infantibus vero integris natis & rite nutritis, debitæ cura gesta ad varias, in quas haud raro incidere solent, imbecillitates averruncandas, multum interest, ut corporis augeantur vires. Quoniam autem hoc pro diversitate parentum & liberorum variat, adeoque prolixius exponi deberet, svadet imperata brevitæ, ut id prætermittamus.

§. VI.

Progredimur itaque ad ætatem adultiorem. Licet corpora bene omnino a natura sint disposita, docet tamen experientia, morbos eosque sæpe vehementissimos variis ex causis in homines irrepere. Qua vero ratione plerisque horum cura Imperantis medeatur, breviter exquisiti sumus. Quemadmodum aër in corpora nostra multum influit, ita & mala ejus conditio plures infert infirmitates. Verum si hæc mala arceantur, necesse est, ut eæ tollantur causæ,

causæ, quibus aër noxiis impletur particulis, quæ respiratione absorptæ, graviores haud raro efficiunt morbos. Hinc urbes vicique in locis paludibus limisque adjacentibus non essent exstruendi. At si jam exstructi sunt, aut hoc commodè fieri non potest, humida hæc loca evacuari, nihilque quod ad finem hunc obtinendum conferat, negligi debet. In condendis urbibus vicisque etiam observari meretur, ut aqua, eaque bona & pro futuris temporibus sufficiens, adsit; ideoque ad lacus ut flumina collocentur puteique effodiantur. Porro in domibus mundities certe adhibenda est, multum ad valetudinem servandam conducens. Potest autem hic finis edicto summi Imperantis optime obtineri. Cujus propterea est, tales sancire leges, quibus istis incommodis, quæ ex dictis nascuntur causis, medela afferatur. Marte sæviante, non solum opes, verum etiam sanitas & ipsa vita multorum incolarum periclitantur. Militum vero præ cæteris hæc fors est. Summo Imperanti igitur curæ cordique erit, bellum nunquam nisi maxima exigente necessitate suscipere; suscepto vero diligenter curare, ut militibus omnia, quæ ad victum, amictum, sanitatemque necessaria sunt, abundanter adsint. Copia virorum in arte medica egregie versatorum instructus sit exercitus, necesse est. In primis cura omni providendum, ne quis illorum, qui commeatus exercitui comparant, proprio lucro inhians, cibaria corrupta & vitiosa pretio vili emta militari munere fungentibus distribuat, quo partem pecuniæ publicæ emtor ejus-

modi insigni jactura sanitatis & vitæ multorum hominum furripiat. Per immoderatum haustum Spiritus vini, aliarumque ejus generis potionum vitam breviorē, saltem valde miserabilem reddunt mortales; sapientis Patris Patriæ est igitur usum veneni hujus quovis modo cohibere. Idem de perniciæ Luxus dicendum.

§. VII.

Quod attinet ad morbos illos, qui aliquando grassantur; pluraque millia hominum absorbent, omnium primo summo jure pestis venit consideranda. Quantas uniuersique Regno clades acerrima hæc febris certis intulit temporibus, innumeris fere Historia confirmat exemplis. Sic pestis quæ anno 1656 in Regno Neapolitano vagabatur, intra sex mensium spatium trecenta millia hominum necavit, non numeratis, qui in ditione Venetorum, Genuensium & Romæ exspirarunt. Neque hospes hinc formidabilis nostræ pepercit Sveciæ. Luget enim adhuc Patria nostra ejus vestigia. Hodie etiam multi vivunt, qui de ingenti illa loquuntur calamitate, quæ anno 1710 universum fere regnum nostrum vexabat. Propterea Magistratus Civilis tota in id incumbat mente, ut, quantum in humanis sit viribus, malum hoc & impediatur & avertatur. Hinc etiam in nostris regionibus ad morbum hunc atrocissimum averruncandum, saluberrima omnino instituta reperimus. Horum luculentissimum documentum nunc temporis existat, dum quatuor circiter millia militum
sunt

sunt in loco, qui confinis est Russiæ, ubi pestis grassata est, finium nostrorum custodiendorum gratia. Sed sæpius quoque vagantur alii morbi contagiosi, qui licet sint peste mitiores, multis tamen vitam adimunt. Ejus plerumque hi sunt indolis, ut justis constitutionibus præveniri atque sanari possint. Ast accidit, cum homines hujusmodi morbis impliciti, vel nullis vel iisdem perversis utuntur remediis, ut malis his consumantur. Hujus rei gratia præmia essent ponenda, aliisque cohortationibus juvenum incitandi animi, ut artibus medicis operam dent, inque iis partibus optatos studeant facere progressus. Postquam autem hi metam propositæ disciplinæ, justam videlicet eruditionem experientiamque, contigissent, ad remotiora mittendi loca, ut ægris adsint, ne infirmitates sanabiles mortem illis maturent. Ut vero eo latiores suis fungantur officiis, neque pauperiores, præmiis laborum medicorum compensandis, lassentur, talibus Medici ornentur stipendiis, quæ ad victum atque amictum aliaque ad vitam commodam reddendam pertinentia, sufficiant. Multum etjam sine dubio ad sanitatem incolarum conferret, si ii, qui muneri sacro se consecrant, particulam quandam temporis studio medico tribuerent; non enim possibile est in tam vasta regione, qualis Finlandia nostra est, ut Medicus tam cito semper præsto esse queat, ac conditio ægroti & morbi sæpe requirit; ministri autem sacri & semper fere adesse possunt, & in illos summam fiduciam plerumque collocant auditores, Sacerdotes sci-

entia medica probe imbutos maximam utilitatem Patriæ in morbis auditorum aut evitandis aut sanandis adtulisse, varia evincunt exempla.

§. VIII.

Veruntamen non de personis solum, morbis curandis idoneis, summi Imperantis est sollicitam gerere curam, sed &, ut sufficiens copia bonorum & non vitiatorum medicamentorum in locis inveniantur singulis. Hinc non in una aliave civitate, sed in plurimis omnino locis Myropolia instrui deberent, unde cito commodeque accipi possent remedia, & ægrotantes ad ista sibi acquirenda melius impelli. Nec minoris est momenti, ut justo pretio medicamina emantur. Abs re itaque haud foret, si illis legitimum imponeretur pretium, quod tamen, ut probe notandum, ita adtemperatum sit, oportet, ut neque Pharmacopolis, qui magnas fecerunt impensas, damnum inferatur, neque emtores injustis solutionibus usu medicinæ arceantur. Si medicamenta quædam tutissima contra morbos periculosissimos, e. g. Cancrum, Spacelum &c. inventa, in secretis vero adhuc habita, noverit, nulli pretio parcat summus Imperans, ut ea in sanitatem multorum hominum detegantur. Quantum salutis publicæ valetudinaria adferunt utilitatem, non est ut pluribus ostendamus. Cernimus enim quotidie non paucos sed multos omnino infirmos, qui alias paupertate & miseria certissime essent perituri, ex hisce domibus, ubi de illis sanandis gratis omnis geri-

geritur cura, sanos exire. Hinc non potest non civium crescere multitudo, utpote Salus Patriæ tu-
tissima. Taceo, studentes artibus medicis ibi occa-
sionem habere, in laudata disciplina sese exercen-
di, adeoque sumtuosa itinera ad externos evitare pos-
se. Jam vero in nostra Republica raræ admodum
sunt hujusmodi domus. Nihil igitur optabilius,
nihil utilius, quam ut tot locis, quot unquam fie-
ri potest, cito citius easdem exstrui curet, cui sum-
ma data est potestas, eoque magis hoc fiat, quo
certius est, tanta bona, quanta sunt vita humana sa-
lusque publica, isthinc procul dubio emanare.

Magnopere autem dolendum est, donum illud
gratuitum, quod jussu Augustissimi Patris Patriæ in
nuptiis & ad baptismum infantum recens natorum
colligi solet, quotannis magis magisque diminui;
cura igitur omni, omni persuasione excitandi essent
omnes ad opus tam pium, tam utile aliquid largius
quavis data occasione conferendum.

Sunt hæc B. L. meditationes, quibus curam Imperan-
tis circa sanitatem subditorum explicare conati sumus.
Si feliciori Minerva elaborata exemplisque plenius illu-
strata esset ceteroquin pulcherrima materia, se quoque
Tibi magis redderet commendabilem; cum vero aucto-
ris sui imbecillitatem, remque angustam domi variis
prodat defectibus, Tua eos contegat humanitas,
quod etiam atque etiam rogamus.

S. D. G.

